

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Kall Rasmussen, M. N. C.

Om to nylig fundne Fragmenter af en Codex af Saxo.

Kjøbenhavn : Bianco Lunos Bogtrykkeri, 1855

17 s., 1 tav.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

35-28-40

OM
TO NYLIG FUNDNE FRAGMENTER
AF EN CODEX AF SAXO.

AF

M. N. C. KALL RASMUSSEN,
REGISTRATOR VED DET KONGELIGE GEHEIME-ARCHIV.

KJÖBENHAVN.
TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI.

*Til det kong. kgl. Bibliotek.
Lof.*

35,-28-4°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130020704501

OM
TO NYLIG FUNDNE FRAGMENTER
AF EN CODEX AF SAXO.

AF

M. N. C. KALL RASMUSSEN,
REGISTRATOR VED DET KONGELIGE GEHEIME-ARCHIV.

KJÖBENHAVN.
TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI.

MDCCCLV.

Særskilt Aftryk af Aarsberetninger fra det kongelige Geheime-Archiv, 1ste Bind.

Da Saxo skrev sin Historie paa Latin, fulgte deraf, at den kun kunde blive de Lærdes eller de Gejstliges Ejendom og at de vistnok aldrig mange Afskrifter henlaae i Kapitlers og Klosters Bibliotheker, saa at Christiern Pedersen med Rette kunde sige, at den var „saa godt som plat forglemt i trehundrede Aar og mere“, indtil han førte den til Paris og lod den der prente. Da den först var trykt, blev der naturligvis agtet endnu mindre paa de Codices, der fandtes. Nu for Tiden vides ikke en eneste Codex af Saxo at existere; der haves kun to Fragmenter, hvilke Forfatteren af disse Blade har været saa heldig at finde og som have givet ham Anledning til at skrive denne lille Afhandling, der foruden Underretning om nysnævnte Fragmenter især skulde indeholde hvad der hidtil vides eller med eller uden Grund er blevet antaget at vides om Codices af Saxo eller Fragmenter af saadanne.

Det tidligste man finder Saxos Værk benyttet er i den saakaldte sjællandske Krönike (*Chronica Danorum et præcipue Sialandiæ*), som gaaer til Aaret 1282¹. Det citeres her under Benævnelsen *Gesta Danorum*², *Liber Gestorum Daniae*³. Langebek gjør allerede opmærksom paa, at Forfatteren af den sjællandske Krönike har været en Cisterciensermunk; han tilføjer, at han snarere vilde antage, at han havde været Munk i Sorö eller Esrom Kloster (andre Cistercienserklostre vare der til den Tid ikke i Sjælland) end

---

¹ *Scriptores rer. Dan.*, II, p. 602 sqq.

² L. c. p. 607, 608 (hvor Forfatteren, Saxo, nævnes), 616, 619. Paa alle disse Steder udskrives Stykker af Saxo.

³ L. c. p. 623.

noget andet Sted¹. Da Absalon udførligere omtales (hans Grav i Sorö Kirke bliver nøjere betegnet) og da der anføres Dödsaar for endel Personer, som hørte til den absalonske Slægt (deriblandt to, hvis Dödsaar ikke findes i andre Kröniker eller Annaler²) og af hvilke de fleste forekomme blandt Sorö Klosters Velgjörere, saa synes dette at tyde paa, at den er skreven i Sorö Kloster. At den ikke er skreven i Esrom Kloster, synes desuden den Omstændighed at vise, at, medens næsten alle andre danske Cistercienserklostres Stiftelse eller Besættelse med Cisterciensermunke anføres, netop dette mangler. I Aaret 1431 fuldförtes det Udtog, som den odenseske Munk Thomas Gheysmer gjorde eller lod gjöre³ af Saxo („Gesta Danorum Saxonis Grammatici”)⁴. Længer hen i Aarhundredet skrev den svenske Historieskriver Ericus Olai, Kannik, senere Decanus i Upsala (död 1486), sin Chronica⁵, der gaaer til Aaret 1464 eller, om man vil, nogle Aar længer. I denne citeres hyppig Saxos Værk, som benævnes Chronica Danorum, Chronica Daciæ. Endelig har Dr. Albert Krantz i Hamburg benyttet og udskrevet Saxo i sin Dania, der ender i Aaret 1504, i sin Norvegia, der gaaer til 1500, og i sin Svecia, der er begyndt i Aaret 1504 og fuldfört samme Aar eller det fölgende⁶, ligesom han ogsaa citerer ham i sin Saxonica, der gaaer til 1501. Paa disse Steder, i Sorö Kloster, i Odense, Upsala og Hamburg, kan man altsaa antage, at Codices af Saxo have været opbevarede. En Codex af Saxo er det maaskee ogsaa, der forekommer i den roskildske Kannik Hr. Sæmund Jensens Testament⁷, dateret Benedicti Dag (d. 21de Marts) 1382⁸. Han giver nemlig deri til Kapitlet i Roskilde: „Gesta Danorum in duobus voluminibus”. Benævnelsen Gesta Danorum er idetmindste den samme, som i den sjællandske Krönike og andensteds bruges om Saxos Historie⁹.

¹ L. c. p. 603.

² Absalon Belg (l. c. p. 629) og Fru Mariane (l. c. p. 632).

³ Jfr. N. M. Petersens Bidrag til den danske Literaturs Hist., I, S. 204.

⁴ Scriptorum rer. Dan., II, p. 286 sqq.

⁵ Scriptorum rer. Svec., II, I, p. 1 sqq.

⁶ Jfr. Stephani Udgave af Saxo. Prolegomena, p. 33.

⁷ Arna-Magn. Samling af danske Diplomer, Fasc. 22, Nr. 6.

⁸ Aarstallet kan enten læses M^o ccc^o lxxx^o liij^o (det sidste l overflödigt) eller M^o ccc^o lxxx^o vj^o. Langebek har læst det paa den förste Maade, men henförer alligevel Dokumentet til 1386, hvorfor det ogsaa i Suhms Historie (14, S. 170—71) anføres under dette Aar. Jon Olafsen d. ældre har læst 1386. Da Hr. Peder Jensen (den senere roskildske Biskop), som i Testamentet nævnes blandt flere andre roskildske Kanniker, allerede i Aaret 1382 blev Biskop i Wexiö, maa af de to Aarstal det förste være det rigtige. Desuden döde Testamentets Udsteder Hr. Sæmund Jensen d. 4de Marts 1385 (Scriptores rer. Dan., I, p. 315).

⁹ Om det roskildske Kapitels Bibliothek efter Reformationen vides, at Kong Christian d. 3die i Aaret 1546 undte Kapitlet alle de Böger, som de roskildske Graabrödre havde indsat et Sted i Kjöbenhavn, „til at lægge paa deres Liberi” (Danske Magazin, 3die Række, 5, S. 172). I Morten Pedersens Absalons og Esbern Snares Herkomst (fol. Biiij a) nævnes „Roskild Bibliotheca”.

Med den første Udgivelse af Saxos Historie forholder det sig, som bekjendt, saaledes¹: Da Christiern Pedersen² under sit Ophold i Paris baade af egen Drift og efter Biskop Lage Urnes Opmuntring havde besluttet at lade Saxo udgaae i Trykken, sendte han to Gange Bud til Danmark for til enhver Pris at faae en god Afskrift kjøbt til at trykke efter; men han opnaaede ikke hvad han önskede. Han rejste da selv hjem og gjennemsögte Bibliothekerne, men kunde ikke faae nogen Saxo dragen frem; saa haardnakket, skriver han, havde Ejermændene gjemt deres Exemplarer³. En for Fædrelandets Ære nidkjær Mand, Dr. Anders Christiensen, Prior for Karmeliterklostret i Helsingör⁴, tilböd da at ville selv afskrive en Codex; men dette vilde Christiern Pedersen ikke tage imod. Endelig skaffede Erkebiskop Birger i Lund en Codex tilveje, som han overlod ham til Afskrivning og Trykning, saa at han nu alene mangiede Kong Christiern den 2dens Tilladelse til Udgivelsen, hvilken han uden Vanskelighed erholdt⁵. Christiern Pedersen rejste derefter med sin Codex tilbage til Paris, hvor hans Udgave ifölge Angivelsen paa sammes sidste Side er færdigtrykt den 15de Marts 1514.

¹ Se Brevene foran i Christiern Pedersens Udgave af Saxo.

² Ifölge det af den senere aalborgske Biskop Jens Bircherod forfattede Index tertius bag i Resenii Bibliotheca skulde Christiern Pedersen være födt i Svendborg. Der findes imidlertid i dette Index flere Urigtigheder og navnlig i Angivelser af Personers Födesteder. Det er saaledes uden Tvivl aldeles vilkaarligt, at Bircherod lader Biskopperne Carl Rönnow, Lage Urne, Ove Bilde og Knud Gyldenstjerne være födte i fynske Kjöbstæder, den første i Svendborg, de tre andre i Odense; Lage Urne er uden Tvivl födt paa Brolykke, Ove Bilde og Knud Gyldenstjerne neppe engang i Fyn. Hr. Erik Krabbe er ikke födt paa Bustrup, men paa Helsingborg Slot etc. I Svendborg skulde efter Bircherod foruden Christiern Pedersen ogsaa den viborgske Superintendent Kjeld Juel og den lundske Kannik Jon Turson være födte; men Kjeld Juel er ifölge Mag. Christen Erichsens Manuskript om Viborg födt i Skive og at Jon Tursons Navn ikke viser hen til Fyn, derpaa har allerede Brandt gjort opmærksom i Kirkehistoriske Samlinger (2, S. 278). Skulde det derfor ikke, da det dog vides, at Christiern Pedersen har gaaet i Roskilde Skole, være ialfald ligesaa rimeligt at antage, han har været en Sjællandsfar? — Ved en besynderlig Fejltagelse anförer Langebek i Christiern Pedersens Levnet i Danske Magazin (1, S. 38 fgg.) som vedkommende denne nogle Linier af Er. Læti Res Danicæ om en Christiernus i Lund, som der sættes i Forbindelse med Byen Kolding (i Indexet i nysnævnte Skrift kaldes han Col-dingensis, hvilket Langebek ogsaa anförer). Denne Christiernus er nemlig en langt yngre lundsk Kannik, Magister Christiern Nielsen (död 1603), hvem Er. Lætus besynger tilligemed flere Andre, der ved Aaret 1570 vare Medlemmer af det lundske Kapitel.

³ Jeg for min Del antager, at der da kun har existeret faa Codices af Saxo. Lyschander siger rigtignok det modsatte (Su hms Samlinger til den danske Historie, 1, 2, S. 82).

⁴ Han kaldes allerede 1497 Lector og theol. Baccalaureus (Thuras Reg. Academiæ Hafn. infantia et pueritia, p. 22). 1499 blev han selvredie brugt i en Sendelse til Rusland (Scriptores rer. Dan., II, p. 561). Af Helsingörs Hospitals gamle Regnskaber maa man slutte, at han har levet og er vedbleven at være Prior for Karmeliterklostret i Helsingör flere Aar efter Reformationen og at Klostret först ved hans Död er givet til et Hospital, hvilket skete ved Kong Christian d. 3dies Brev af 10de Maj 1541 (Hoffmans Saml. af Foundationer, 7, S. 75—76). I Helsingörs Hospitals Archiv findes et Dokument, der er udstedt af ham som Prior i vor Frue Kloster i Helsingör og af menige Conventsbrödrene sammesteds Matthæi apost. Aften (d. 20de September) 1537.

⁵ Han har uden Tvivl faaet denne Tilladelse i Juli 1513. Erkebiskop Erik Walkendorff, hvem han ved denne Lejlighed omtaler som opholdende sig i Danmark, var i Kjöbenhavn d. 15de Juli 1513 og endnu d. 26de samme Maaned.

Den første Gang man, efterat Saxos Historie var udkommen, finder nogen Codex af samme nævnt er i de Linier, Stephanius har meddelt af den tyske Philolog Caspar Barths Brev til ham af 1633, hvorefter denne tidligere skulde have ejet endogsaa tvende Codices af Saxo, som da vare brændte. Barths Ord ere disse: „Saxonis vestri exemplaria duo manuearata in villa prope hanc civitatem (Lipsiam) cum ipso Codice, cui varia margines compleverant, & majore parte inclutæ meæ Bibliothecæ funesto flebilique incendio perierunt”¹. Dernæst har Professor J. H. Schröder i Upsala allerede 1840 oplyst, at der i et 1641 forfattet Register over Böger, som da vare modtagne til det svenske Rigsarchiv efter Rigsantiquaren Hr. Martinus Aschaneus, Præst til Fresta og Hammarby i Upland, forekommer blandt Pergamentshaandskrifter i Quart²: „Chronica Saxonis, veteri Romano stylo”. Mere vides ikke om dette Haandskrift³. Henimod Slutningen af Aarhundredet fandt man to Blade (et Ark) af en Pergamentscodex af Saxo, hvilke med en Afbrydelse indeholdt Slutningen af 6te og Begyndelsen af 7de Bog. Den tidligste Beskrivelse af disse Blade findes i Thomas Bartholins Annaler under Aaret 1204. Han skriver her: „Saxonis Grammatici folia bina manuscripta in membrana habeo. Fuit illud exemplar, unde desumpta sunt, vetustissimum, elegantissime scriptum, in folio superregali, paginatim in binas columnas divisum. Continent illa duo folia finem libri sexti et initium septimi. Fuerunt antea pro involucro computi præfecti cuiusdam villæ rusticæ, unde illud nobile exemplar misere discerptum liqvet. Contuli ea folia cum editione Parisiensi et plenarie⁴ concordant.” Noget senere beskriver Otto Sperling dem samt meddeler Varianterne⁵ i sine i det store kongelige Bibliothek bevarede vidtløftige Samlinger, betitlede: De nummo gothico Dn. Jani Rosekrantzii (T. IV, pag. 3015—17). Hans Beskrivelse begynder saaledes: „Oblatum est mihi nuper a Clariss. Viro Dn. Johanne Laurentii, Antiquario diligentissimo regio, folium unum Saxonis in membrana, regalis et maximæ formæ, in quo finis l. 6. et initium septimi continetur, illius paginæ quatuor, singulæ duabus columnis, eleganter characterè monastico descriptæ, leguntur. Consutum et compactum fuisse indicant illius folii vestigia in medio, sed proh dolor! avulsum nunc ab aliis suis sociis incuria et ignorantia illorum, in quorum manus hic liber incidit.” Han afskriver tillige følgende Linier, som stod paa Fragmentets andet Pagina: „Thenne er ræt Jordbog paa Kongens oc Kronens guodz paa Als och Erre. Som unge Hertug Hans⁶ mett forleent er”. Gram skriver i sine „Anmærkninger om Kong Christiern den 2dens Medfølgere

¹ Stephani Ud-gave af Saxo. Prolegomena, p. 8.

² Ordene tillsammans med i Prof. Schröders Beretning herom skulle efter Forfatterens egen mundtlige Forklaring ikke betyde i eet Bind med.

³ Kongl. Vitterhets-, Hist.- och Antiqu.-Academiens Handlingar, 16, S. 358 fgg.

⁴ Arnas Magnusen har overstreget plenarie og sat fere istedet.

⁵ Disse ere efter Sperlings Udskrift anførte i P. E. Müllers Ud-gave af Saxo.

⁶ Hertug Hans d. yngre, Kong Christian d. 3dies Søn.

ud af Danmark": — — „eftersom endnu ingensteds i Verden er funden flere (Codices af Saxo end den, som Christiern Pedersen lod trykke efter) uden alene tvende Pergamentsblade af et meget skjönt til Anseende, som var ödelagt og disse Blade brugte til at indsyne et Fogedregnskab udi, hvilket man træffede engang her paa Rentekammeret for ungefær 60 Aar siden"¹. Der kunde synes at være Strid imellem Thomas Bartholins Udsagn: „Saxonis Grammatici folia bina — — habeo", og Otto Sperlings Beretning, at han havde faaet Fragmentet af Johannes Laverentzen. Jeg antager overensstemmende med Grams Angivelse, at dette er fundet som i Aarene 1685—1690, at Johannes Laverentzen, dengang Skriver i det kongelige Archiv (Geh.-Archivet), först er kommen i Besiddelse af det og at han har overladt det til Thomas Bartholin, der var Archivsecretair ved det samme Archiv fra den 29de August 1684 til sin Död den 5te November 1690. Efter Bartholins Död har han saa faaet det igjen og i Slutningen af 1696 eller i Begyndelsen af 1697² har han meddelt Sperling det³. Man maa være ham taknemmelig for, at han ikke beholdt sit Fund for sig selv, men gav den nysnævnte Lærde Lejlighed til at benytte det saa godt; thi selve Fragmentet er forlængst forsvundet. Det er uden Tvivl brændt med Johannes Laverentzens i Studiistræde beliggende Gaard i den store kjöbenhavnske Ildebrand 1728⁴).

¹ Kjöbenhavnske Selskabs Skrifter, 4, S. 286—87.

² Dette fremgaaer af den Plads, som Sperlings Beskrivelse af Fragmentet har faaet i hans ovenfor anförte Samlinger.

³ I Sommeren 1696 havde Sperling udgivet Absalons Testament efter et gammelt, ham ligeledes af Johannes Laverentzen meddelt Haandskrift.

⁴ Johannes Laverentzen (saaledes skriver han sig selv), Ud giver af Museum regium m. m., döde 1729¹ som (titulair) Assessor i Consistorium og Directeur over Kongens og Universitetets Bogtrykkeri. Til Oplysning om hans Vilkaar, medens han, som ovenfor anført, var Skriver i det kongelige Archiv („Archivskriver")², haves følgende Bidrag. D. 8de December 1683 bevilgedes ham til aarlig Lön og Besoldning 200 Rdlr., da han nemlig var antagen „til at renskrive de Exemplarer af Lovene (d. e. Danske og Norske Lov), Ritualet og Politordningen, som udi Vores Archiv og danske Cancelli skal henlægges og forvares³, saa og hvis hannem derforuden" (her mangler noget). I en d. 23de Marts 1694 dateret Supplik til Kong Christian d. 5te skriver han, at han da paa trende Aars Tid (d. e. i Aarene 1691—1693) var i Reglementet bleven „fornedret" fra 300 Rdlr. aarlig til 100 Rdlr. og nu tilsidst (i Reglementet for 1694) ganske „udelukt", endskjönt han ligesaavel som tilforn med sit „möjefulde Skrivearbejde" tjente ved Hans Majestæts Archiv og eget Kabinet; der var endda blevet ham afkortet 100 Rdlr. for resterende Skatter, saa at han i de tre Aar havde tilsammen kun havt 200 Rdlr. Han beder Kongen forbarme sig over ham og lade ham nyde sin Lön, saaledes som han stod i Reglementet for 1690, samt efterlade ham de resterende Skatter, da han „ellers ganske maa gaae tilgrunde og formedelst ustanden Arbejd,

¹ Hans Supplik om Confirimation paa sit og (anden) Hustrus (Ellen Marie Lemvig, med hvem han var bleven gift d. 22de Januar 1727) d. 18de Februar 1729 oprettede Testament er dateret d. 13de Juni s. A. Confirimationen er (efter hans Död) d. 12te October s. A. bevilget i Consellet (udstedt d. 15de October). Dette kan tjene til nærmere Bestemmelse af hans Dödstitid.

² I det Langebekske Diplomatarium i Geh.-Archivet findes Afskrifter med hans Haand. Titelbladet til Thomas Bartholins Repertorium over Archivet er skrevet af ham.

³ Originalexemplarer af Christian d. 5tes danske Lov og af Danmarks og Norges Kirkeritual, skrevne meget elegant med Johannes Laverentzens Haand, opbevares i Geheime-Archivet.

Det er bekjendt, at den svenske Historieskriver Johannes Magnus lader Hemming Gad, Electus til Linköping, i Efteraaret 1509 holde en Tale, som er fuld af de heftigste Udfald imod de Danske¹. I denne Tale citeres stadig Saxo, hvis Værk Taleren skulde efter sit Sigende som ung, medens han studerede i Rostock, have afskrevet efter et derværende Exemplar². Derhos indfører Johannes Magnus i sin Historie³ et Brev fra Erkebiskop Jakob i Upsala til Hemming Gad, hvilket skulde være skrevet kort efterat Talen var holdt, samt Hemming Gads Svar. Erkebispen beder i sit Brev Hemming Gad om Talen og udtaler det Önske snart at faae Saxos Historier at see. I sit Svar underretter Hemming Gad hin om, at han har overgivet Talen til Rigsforstanderen, som kan lade hvem han vil faae den, og at han har deponeret Saxos Historier hos sin Foged paa sin Gaard i Linköping, hvem han vil befale, at han skal

---

Sorg og Fortred snarere döe end paa den Maade leve." Den fölgende 7de April bevilger Kongen, „at Supplikanten maa bekomme sin Afregning efter Vores Reglement A^o 1688, aarlig trehundrede Rigsdaler, og derefter betales, naar Kassen det formaaer" etc. Hans Ansögnung om Consistorial-Assessors Titel og Privilegier paa Hs. Majestæts Bogtrykkeri, dateret d. 31te December 1697, begynder saaledes: „Det er nu paa sextende Aar, at jeg haver havt den Naade snart uden nogen Ærestitel at være Eders Majestæts Tjener og Besoldningen derhos været saa knap, det jeg dermed neppe for min egen Person hæderligen har kunnet udkomme, dog det er baade Ære og Belönnungen, som fremmer Menneskens lovlige Idrætter. Ikke desmindre haver jeg imidlertid udi en nidkjær Underdanighed aldeles henvendt alt, hvis jeg tilforn udi 13 Aar meget bekymmerligen havde sammentjent, til adskillige kostbare Bögers Oplæg, Eders Majestæt og Fædrelandet til Tjeneste og Ære"¹. Han önsker dog at maatte fremdeles med sin Pen gjøre sin Opvartning ved Hs. Majestæts Kammer og Kabinet. Herpaa fulgte d. 4de Januar 1698 hans Bestalling som Kongens Bogtrykker; men, efterat han den fölgende 9de Januar havde suppliceret om for sin lange Tjenestes Skyld (han nævner 16 Aar) at maatte „med den liden Ærestitel ansees", som han i sin forrige Supplik havde sögt om, fik han d. 15de s.M. Bestalling at være Directeur over Kongens Bogtrykkeri og nyde Titel af Assessor i Consistorio. — Johannes Laverentzen var födt i Ribe og, som han ogsaa selv nævner sig, Datterdattersön af Anders Sörensen Vedel². Fra hvilken Datter af denne han stammede, har man hidtil ikke vidst; men da han i sit Testament kalder Hr. Ægidius Lauritsen i Bylderup³ sin Frænde og hans Döttre sine Arvinger, har han uden Tvivl været en Dattersön af Anders Vedels anden Datter Anne, gift med Raadmand Bertel Struck⁴. Han udgav 1705 sin Stamfaders Fortale til hans danske Krönike og hans Svend Tveskjægs Historie. Af hans forehavende ny Udgave af sammes Oversættelse af Saxo⁵ saae kun Oversættelsen af förste Bog, „flitteligen igjen overseet", Lyset i Aaret 1713.

¹ Joh. Magni Gothorum Sveonumque Hist., äldste Udgave 1554, p. 753 sqq.

² P. 754.

³ P. 752.

---

¹ Hermed maa forstaaes hans 1693 besörgede ny Udgave af „Etliche Psalme und Sprüche, welche K. Friederich der Ander selbst aus dem Psalter zusammen gezogen, erkl. durch Christoph. Knoff", og hans eget dertil föjede Skrift: „Das preiswürdigste Gedächtnusz K. Friederich des Andern", samt Holger Jacobæus's 1696 udgivne Museum regium (d. 15de Juni 1698 skriver han i et Brev til Biskop Bircherod i Aalborg, at, om de Exemplarer af Museum regium, som stod hos denne, vare eller kunde blive distraherede, vare Pengene ham nogen god Hjælp).

² I Johannes Laverentzens Segl sees Bogstaverne T. D. S. (Tempus dispensa sapienter) udenom en af to Slanger dannet Cirkel, hvilket han vel har optaget efter Anders Vedels Bomærke, saaledes som dette fandtes paa Liliebjerget.

³ Terpagers Ripæ Cimbr., p. 626.

⁴ Hr. Adjunct Kinch i Ribe har vist mig den Velvillie at eftersee Ribe Domkirkes äldste Döbebog, men ikke fundet ham der. St. Catharinæ Kirkes Böger ere ikke saa gamle.

⁵ De tidligste Spor til dette Foretagende findes i Bircherods Dagbog for 1697 under 12te og 24de April. Sidstnævnte Dag fik Bircherod „nogle af de Fornemmeste i Aalborg overtalte til at være iblandt Redernes Tal udi Saxonis Grammatici danske Histories ny Oplag og Udredning". 1698 udkom ifølge Molleri Cimbria literata (I, p. 336) et Pröveark.

tillade Erkebispens Bud, naar dette kommer der, frit at afskrive dem; endelig omtaler han sine Commentarier om svenske og danske Antiquiteter, hvilke han i lang Tid lige til sin Hjemkomst til Sverrig havde samlet. Hvad nu först Talen angaaer, saa synes flere i samme forekommende Modsigelser og Urigtigheder, som Hemming Gad ikke godt selv kunde gjøre sig skyldig i, tilstrækkelig at godtgjøre, at den ikke er holdt af ham, men er et Produkt af Johannes Magnus selv. Taleren nævner saaledes den Tid, da han som ung studerede i Rostock¹; men hermed staaer det i den fuldstændigste Strid, at han 1509, som han lidt efter fortæller, skulde være 70 Aar gammel²; thi Hemming Gad blev först 1485 immatriculeret ved Universitetet i Rostock³. 1509 har han neppe været 50 Aar gammel. Den meget ældre Albert Krantz⁴, der i Talen omtales som opholdende sig i Rostock tilligemed Hemming Gad⁵, var virkelig endnu i Aaret 1486 Decanus for det rostockske Universitets philosophiske Facultet⁶; men Hemming Gad kunde ikke, som han i Talen gjør⁷, kalde ham sin Socius. Meget længe har Hemming Gad forøvrigt ikke været sammen med Albert Krantz i Rostock. Maaskee har han selv forladt Staden igjen under Pesten, som rasede der i Vinteren 1485—1486 og som skal have havt til Følge, at Forelæsningerne bleve hævede⁸; men ialfald maa Albert Krantz engang i Aaret 1486 være dragen til Hamburg, hvis Syndicus han har været i de første Maaneder af det følgende Aar⁹. Naar Taleren beretter¹⁰, at han lidt for Christiern den 1stes Död (1481) rejste gennem Danmark til Rom, saa stemmer denne Tidsbestemmelse nogenlunde med den gamle rimede linköpingske Bispekrönike, ifølge hvilken Hemming Gad havde „både ridit och renth” til Rom „öfuer xx aar”¹¹; men den er sikkert meget langt fra at stemme med Virkeligheden. 1488 er uden al Tvivl det tidligste Aar, i hvilket man kan paavise, at Hemming Gad har været i Rom. Af et Pavebrev af 14de Juni d. A. seer man, at han dengang var der endnu, men skulde rejse derfra, samt at han maa have opholdt sig der i nogen Tid, eftersom

¹ P. 754.

² P. 755.

³ Rhýzeli Episcoposcopia Sviogothica, 2, S. 144.

⁴ Han blev allerede 1463 immatriculeret ved Universitetet i Rostock.

⁵ P. 754.

⁶ Ifølge Dr. Aug. Varenii Udskrift af det rostockske philosophiske Facultets Matrikel i et d. 3die Maj 1681 dateret Brev til Otto Sperling (i det st. kgl. Bibl.) blev Mag. Albert Krantz Tiburtii Dag (d. 14de April) 1486 valgt til Decanus for det philosophiske Facultet. Varenius gjør i dette Brev desuden flere andre Uddrag af samme Kilde vedkommende Albert Krantz.

⁷ P. 768.

⁸ Lindebergii Chronicon Rostochiense, p. 163; Etwas von gelehrten Rostockschen Sachen. 1739, S. 684; Westphalens Monumenta, III, col. 1063.

⁹ Se med Hensyn til Tidsbestemmelsen Wöchentliche Lieferung Rostockscher Urkunden und Nachrichten. 1759, S. 167—68.

¹⁰ P. 757.

¹¹ Benzeli Monumenta historica vetera ecclesiae Sveogoth., p. 131.

han havde vist sig virksom i Sagen angaaende den hellige Catharinas Canonisation¹. En Urimelighed, som da heller ikke kan hidrøre fra Hemming Gad, er det, at denne i Talen² anfører et Stykke af Albert Krantz's Svecia, som først er skreven nogle faa Aar tidligere (1504 eller 1504—5). Trykt blev Krantz's Chronica regnorum aquilonarium, som bekjendt, først mange Aar efter. Om de to ovenfor omtalte Breve, som Johannes Magnus saa underlig har stukket ind midt i Fortællingen, er der visselig ingen Grund til at troe, at de skulde have anden Oprindelse end den, der efter al Sandsynlighed maa tillægges Talen; dog skulle her nogle Indvendinger nævnes, som uden Hensyn dertil kunne gjøres imod dem. For det første har Stemningen mellem Erkebispem og Hemming Gad paa den Tid, da Brevene skulde være skrevne, uden Tvivl ikke været den bedste. Den 27de Maj i samme Aar skriver Hemming Gad i et Brev til Hr. Svante Nielsen³ ved at nævne Stockholms Slot: „hwilketh edre thro swena, thaa waaro och nw ære, ighen togo met blodoga nægle fran rikesens och edre oppenbare fiendhe, thet ærchebispem i Wpsale thaa myket leet war och iak nw niwther til godho, saa myketh i hans makth ær. Vnne mik gudh gudz hyllesth, edra och myn kere frw moders⁴, iak wordher ey, hoo wredh eller glad ær". Dernæst synes Hemming Gad i Aaret 1509, efterat han havde forladt Kalmar, at have stadig opholdt sig paa sin ved Östersöen liggende faste Gaard Rönö og ikke paa sin Gaard i Linköping. Vi finde ham saaledes paa Rönö ikke blot i det Tidsrum, som forløb fra Fredens eller Vaabenstilstandens Ophör den 24de Juni til Fordraget, som sluttedes i Kjöbenhavn den 17de August, i hvilken Tid Gaarden og Egnen truedes af de Danske⁵, men ogsaa tidligere⁶. Endelig er da det, som Hemming Gad skriver om sine Commentarier om svenske og danske Antiquiteter, idetmindste meget mistænkeligt. Jahn vil af Hemming Gads Brev, som han citerer efter Schardii Scriptorum rer. Germ., bevise Talens

¹ Pavebrevet er efter en Afskrift trykt i Benzeli's Udgave af Diarium Vazstenense, p. 204—5. At Hemming Gad i samme kaldes Præpositus Lundensis, er naturligvis galt. Præp. Lincopensis vilde heller ikke have været rigtigt, da Hemming Gads Formand som Provst i Linköping, Dr. Simon Gudmundsen, først døde d. 12te Maj 1491 (Linköpings Bibliotheks Handlingar, 1, S. 94). — Fant siger i sin Fortsætning af Lagerbrings Swea Rikes Hist. (S. 55), at Hemming Gad 1476 havde været brugt til at undersøge den hellige Catharinas Underværker; men i Messenii Scandia illustrata, som han henviser til, nævnes Hemming Gad ikke under Aaret 1476 ved nysnævnte Anledning.

² P. 768.

³ Orig. i Geh.-Archivet.

⁴ Fru Mette Iversdatter.

⁵ Han var paa Rönö d. 26de Juli (Brev fra ham til Hr. Svante Nielsen. Orig. i Geh.-Archivet). I et fra Söderköping d. 13de August skrevet Brev til Hr. Svante Nielsen taler han om en Jernkjæde, som kunde komme ham her til Nytte „för gardhen (Rönö) skwll til windebror och anneth, her fattas" (Orig. i Geh.-Archivet).

⁶ 1ste Maj (Dalins Svea Rikes Historia, 2det Oplag, 2, S. 827) og 27de Maj. Sidstnævnte Dag skriver han dog allerede i Brevet til Hr. Svante Nielsen (se ovenfor) om den store Bröst i den Landsende og at han havde nok at gjøre.

Ægthed¹. Dahlmann følger Jahn². Hemming Gads Brev findes imidlertid ikke efter Jahns Citat i det i nysnævnte Samling indførte Stykke af Jakob Ziegler, Christierni secundi Severitas, men i det umiddelbart derefter følgende (Rerum gestarum narratio succincta etc.), som i Fortegnelsen foran i Tomen angives at være „autore incerto”. Men dette Stykke er fra Begyndelsen indtil henimod Slutningen ikke andet end en Afskrift af Joh. Magni Gothorum Sveonumque Historia fra Lib. XXIII, Cap. XVI, til Lib. XXIV henimod Slutningen af Cap. III, kun med Udeladelse af Talen. Det Bevis for Talens Ægthed, som kunde søges i Hemming Gads Brev, hvis dette ikke oprindelig fandtes hos Johannes Magnus, men hos en anden Forfatter, falder altsaa bort. — Lagerbring³ antager, at den svenske Historieskriver Olaus Petri, som skrev mange Aar efterat Saxos Historie var bleven trykt, har benyttet „en fejlagtig Afskrift” af samme, fordi han citerer noget efter Saxo som sagt om Kong Inge Stenkilsen, istedetfor at det i den trykte Saxo siges om Kong Niels's Søn Inge; men dette er da ikke tilstrækkeligt til at begrunde hans Mening. — Det maa endnu bemærkes, at der i den topographiske Samling i Geheime-Archivet (under Fyn) findes et Blad uden nogen Angivelse af Tid, som indeholder en Fortegnelse over forskjellige Sager, især endel Böger; deriblandt „i Saxo Grammaticus, ligatus in asscribus”⁴. Det har ligget ved og hörer öjensynlig til et meget beskadiget Dokument, et Kongebrev, som ..... „nest effther exaltationis sancte crucis” Dag eller efter 14de September (Sted og Aar mangle) er udstedt til Hr. Knud Gyldenstjerne, Electus til Odense, „wor tro mand och raadh”, og hvori der omtales en Indførsel, som af gode Mænd var gjort paa Kjerstrup hos Biskop Jens Andersen, ved hvilken de kjendtes ved alt hvad der fandtes (saa) „ner som till tree eller fire böger”⁵. Den ovennævnte Fortegnelse skulde saaledes være fra Tiden imellem Knud Gyldenstjernes Udvalgelse til Electus⁶ og Biskop Jens Andersen Beldenaks Tilfangetagelse og Bortførelse fra Kjerstrup⁷ eller fra et af Efteraarene 1529—1532; da Kongebrevet er skrevet med Jesper Brochmands Haand og denne alle-

¹ Danmarks polit.-mil. Historie u. Unionskongerne, S. 413. 437.

² Gesch. v. Dännemark, 3, S. 306.

³ Swea Rikes Hist., 2, S. 98.

⁴ Der nævnes ogsaa „i dansk kronick” og „i gammel kronick, skreffuit aff bisperen i Lund domkircke” (d. e. Erkebiskop Nicolai lundske Bispekrönike).

⁵ I den topographiske Samling i Geh.-Archivet findes ogsaa et af Rigens Kantsler Niels Arenfeldt udgivet Dokument, som vedkommer den samme Sag, men hvori Aaret ligeledes mangler (nu ligeledes henlagt under Fyn).

⁶ I Marts 1529.

⁷ Jens Andersen Beldenak blev fangen 1533; ifölge Hvitfeldts Christiern d. 2dens Hist. (S. 69) för Frederik d. 1stes Död (d. 10de April 1533), hvilken ellers maatte sættes som Tidsgrændse.

rede tidlig i Efteraaret 1529 var fraværende i Sverrig¹, kan Tiden endnu nærmere bestemmes nemlig til 1530—1532². Der er altsaa ingen Grund til at antage den i Fortegnelsen forekommende Saxo for nogen Codex.

Medens jeg d. 22de Marts d. A. ifølge en gjort Requisition var beskæftiget i Geheime-Archivet med en Eftersøgning iblandt en stor Del for faa Aar siden fra Indenrigsministeriets Archiv afleverede „Sjællandske Jordebøger“, forefandt jeg som Hefte-lister paa en Kronborg Slots Jordebog fra Phil. Jac. Dag 1627 til samme Dag 1628 to Pergamentsstykker, paa hvilke jeg strax bemærkede Navnene Haldanus og Haraldus og gjorde de andre tilstedeværende Herrer opmærksomme derpaa. Den Formodning, som snart maatte opstaae, at de hørte til en Codex af Saxo, blev bragt til fuldkommen Vished af Lieutenant, Cancellist Plesner ved Eftersyn i en trykt Ud-gave. De saaledes fundne Fragmenter have hørt til en stor og smuk Codex, skre-ven efter Begyndelsen af det 14de Aarhundrede. De indeholde Stykker af Saxos 7de Bog i Begyndelsen og altsaa for en Del netop det samme som de ovenfor omtalte, henimod Slutningen af det 17de Aarhundrede opdagede Blade. Jeg lader nu følge Aftryk af Texten og tilføjer Varianter af Christiern Pedersens Ud-gave, det nysnævnte Fragment og Thomas Gheysmers Udtog. Forövrigt henviser jeg til det medfølgende Facsimile³.

. . rege siwardo, altera karulo, gothye prefec(to), orta fuerat, crebra nobi-litatis contentione (rix)antes, alternos maritorum soluere conuictus. (Quo e)uenit, ut haraldus et frotho rei familiaris (soc)ietate conuulsa, communem partientes suppel-(lect)ilem, plus muliebris rixe iurgijs quam (fratern)e caritatis officijs indulgerent. Sed et fro(tho), fratris caritate⁴ deformem se fieri contemptumque sibi (strui) iudicans, a quodam familiarium occulte (eum i)nterfici iubet, quod, quem etate uinceret, ab eo (se uir)tute superari uideret. Quo peracto, ne scelus (a con)scio proderetur, insidiarum ministrvm tacite trv(cida)ndum curauit⁵. Post hec, ut innocentie sibi (fidem) pareret notamque sceleris euitaret, quisnam (rerum) casus inopina germanum clade sustulerit,

¹ Jesper Brochmand kom paa sin Sendelse til Kong Gustaf ved 8de September 1529 til Stockholm (Erik Jöranssons Kon. Gustafs Hist., S. 260).

² Det kan for Fuldstændigheds Skyld bemærkes, at der af 24de September 1531 haves et fra Odense skrevet Brev fra Electus Knud Gyldenstjerne til Kong Frederik d. 1ste (Geh.-Archivet. Saml. Danske Kongers Hist.) og at der af dette ikke kan sees, at hin da havde modtaget noget saadant Kongebrev som det ovenfor omtalte.

³ I dettes 2den Columnes 6te Linie er foran Ordet gremium et af de sædvanlige Adskillestegn kommet til at see ud som Tegnet for et.

⁴ Chr. Pedersens Udg.: claritate.

⁵ C. P. U: curat.

(latius) inuestigari precepit. Sed neque tot artibus (perficere) potuit, quo minus eum tacita uulgi notaret o(pin)io. A quo postmodum karolus¹, quis haraldum (occid)isset, rogatus, dissimulanter ab eo note rei (que)stionem agi respondit. Quo dicto mortis cav(sam) aciuuit, frothonem² exprobratum sibi latenter (pa)ricidium uindicante³. Post hec haldanus et (ha)raldus⁴, haraldi filij, ex signe, karoli filia, sus(cept)i, cum ad necem a patrvo quererentur, ab eorum tu(tor)ibus callidior seruandorum pupillorum ratio exco(git)ata est. Nam trvncos luporum unguis subtel(libus) annectentes, contiguum penatibus suis lutum (obfu)samque niuibis humum crebris decursibus ex(ara)re ceperunt, ferini incessus speciem prebituri. . . . . edu(cation)is officium peregisse eosque tegende rei g(ratia ca)ninis censuisse nominibus astrvebat. Qui cum (se in)usitata carminum uiolentia lati(bulis e)gestos incantantis obtutibus admoueri (conspice)rent, ne tam horrende coactionis imper(io prodere)ntur, gremium eius accepti a tutoribus au(ri inc)ussione perfundunt. Que recepto mun(ere rep)entina morbi simulatione par exanimi con(cidit). Perquirentibus ministris causam tam subiti (lapsu)s inscrutabilem filiorum haraldi fugam (existere) memorabat, quorum eximia uis et(iam atrocis)simos carminum temperaret effectus. Ita (paru)ulo contenta beneficio, maius a rege (prestol)ari premium⁵ passa non est. Post hec reg(non⁶, s)uam ac pupillorum opinionem popula(ri ser)mone crebrescere expertus, in fyoniam utrosque deu(exit). Ubi a frothone captus, adolescentes (se cus)todia prosecutum⁷ precaturque regem, pupil(lis, quos p)atre priuauerat⁸, parcat nec se du(plici p)aricidio obiectare felicitatis lo(co duc)at. Quo dicto seuciam eius in ruborem (conuertit) pollicitusque est, si quid ab eis in patria (nouar)etur, se regi indicia delaturum. Ita pu(pillis in)columitate parta, metu liber, mu(ltos an)nos incolumitate⁹ confecit. Qui cum a(dulti Syal)andiam petiuissent, ultionem p(atris ab am)icis exequi iussi, non se ac pa(truum annua l)uce potituros uouerunt. . . . . uiderentur. A quibus proxima nocte incend(io consumptus, dignas paricidij penas p(epen)dit. Quippe regiam adorti, reginam i(n primis) lapideo obruere congestu. Ig(ne dei)nde penatibus applicato frothonem (in e)xcisi dudum specus angustias et (opac)os cuniculorum recessus obrepere co(egerun)t. Ubi cum¹⁰ clausus delitescit, u(apore) et

¹ Chr. Pedersens Udg.: Karolus postmodum.

² C. P. U.: Frothone.

³ C. P. U.: iudicante.

⁴ C. P. U., det tidligere fundne Fragment og Th. Gheysmers Udtog have: Haraldus et Haldanus. Krantz, som næsten ordret udskriver dette Sted, har: Haldanus et Haraldus (Regnorum aquilonarium Chronica. 1575, p. 25).

⁵ C. P. U.: præmium præstolari.

⁶ Efter Pladsen at dømme har her vel snarest staaet: regnon, ligesom i det tidligere fundne Fragment og hos Krantz (l. c. p. 26). C. P. U. og Th. Gheysmers Udtog have: Regno.

⁷ C. P. U. har efter prosecutum: fatetur.

⁸ C. P. U.: Priuauerit.

⁹ Dette Ord er paa dette Sted udeladt i C. P. U.

¹⁰ C. P. U.: dum.

fumo strangulatus, interiit. Perempto frothone, cum (hald)anus ternos circiter annos p(atricie pref)uisset, haraldo fratri regna(ndi iu)re perfunctorie tradito h(allan)diam¹ eique finitimas insulas, quas a (sueti)e complexu sinosus² aquarum diuell(it anfr)actus, piraticis populatur iniurijs. Ibidem (sub)ductis hieme nauigijs ac uallo cinctis (exped)itioni terminum³ dedit. Post hec suetie (manus in)iecit eiusque regem bello consumpsit. Cujus (nepot)em hericum, patrvi uero sui frothonis (filium, pu)gna postmodum excepturus, postquam pug(illem eius h)aquinum hebetandi carminibus ferri per(itum did)icisset⁴, eximie magnitudinis clauam, (ferreis con)sertam nodis, tusionis usibus adap(tauit), perinde ac prestigij uires ligneo (robore d)ebellaturus. Denique⁵, cum ceteris conspic(uo uir-tuti)s habitu premineret, inter acerrim(os hostium) procursus obnupto galea . . . . . adulatione exposci iudicans. Idem erici mi(lites), penatibus suis occupandi haldani cupidine (im)minentes, ita uidendi officio spoliauit, ut (propin)quas edes nec prospectu capere nec certis possent (uesti)gijs indagare. Adeo luminum usum nubil(us) quidam error obtuderat. Cuius haldanus (opera)⁶ uirium⁷ adeptus, adcito thorone, conspec-tior(is in)genij pugille, erico bellum denunciat. Q(uem cum) productis ediuerso copijs militum numero pr(esta)re conspiceret, occultatam agminis partem inter pro(pin)quos uie frutices delitere precepit, hostem per a(ngus)tiora semite compendia gradientem insidijs cons(ump)turus. Quod preuidens ericus, explorata progrediendi fac(ulta)te secessu uten-dum putauit, ne proposito in(cedens) tramite hostium dolis inter preruptos montium (ur)geretur anfractus. Igitur apud conuallem, arduis mo(ntium) iugis utrinque consep-tam, mutuis uiribus p(ug)na conseritur. In qua haldanus, inclinatam suorum aci(em) conspicatus, frequentem saxis rupem cum thorone (con)scendit indeque erutas moles in subiectum h(ostem) inuoluit⁸, Quarum pondere et ruina aciem, in oc(ci)duo constitutam, oppressit. Quo euenit, ut ui(cto)riam, quam armis amiserat, cautibus recupera(ret). Ob cuius facti uirtutem biargrammi cognom(en) accepit. Quod uocabulum ex montium efferi(tatis) nuncupationem⁹ compactum uidetur. Igitur ap(ud) sueones tantus haberi cepit, ut, magni tho(r fi)lius existimatus, diuinis a populo honoribus (do)naretur ac puplico dignus libamine cense —

¹ Chr. Pedersens Udg. og Th. Gheysmers Udtog have: Ölandiam. Krantz, som ligeledes næsten ordret udskriver dette Sted, har: Hallandiam (l. c. p. 26).

² C. P. U.: sinuosus.

³ C. P. U.: triennium.

⁴ C. P. U.: didicit.

⁵ C. P. U.: Deinde.

⁶ C. P. U.: opera Haldanus.

⁷ C. P. U. har efter virium: integritatem.

⁸ C. P. U.: deuoluit.

⁹ C. P. U.: nuncupatione.

Jeg har tænkt mig, at den Codex, hvortil de to Stykker have hørt, kunde have havt hjemme i Esrom Kloster¹. Om dette Klosters Bibliothek vides forøvrigt intet fra Tiden efter Reformationen, hvorimod der om flere andre danske Klostres Bibliotheker haves forskellige Oplysninger fra dette Tidsrum. Dette gjælder saaledes især om Öm Klosters Bibliothek. Den 29de Januar 1554 befalede Kong Christian den 3die den derværende gamle Abbed, Peder Sörensen, efterdi han bedst vidste al Klostrets Lejlighed og paa det at intet skulde „undrykkes” eller bortkomme fra Klostret, om Gud kaldte ham, og det siden skulde siges, at det var kommet derfra i hans Tid, at han skulde lade gjøre et klart Inventarium paa alt hvad der laa til Klostret, paa alle dets Breve og paa alt hvad der fandtes. Kongen havde tilskrevet Dr. Macchabæus, at han skulde være tilstede og have Indseende med, at alting blev „ret og klarligen beskrevet”². I det ifølge dette Kongebrev forfattede Inventarium³ opføres baade Abbed Peder Sörensens Böger (over 100 Numre)⁴ og Klostrets egne (omtrent 200 Numre)⁵, af hvilke sidste de, der vare skrevne paa Pergament (19 Numre), forvaredes af Abbeden selv, men de andre „in communi Bibliotheca”. Den 19de Juni s. A. fik Lensmanden paa Skanderborg Slot Kong Christian den 3dies Brev, at han havde affærdiget sin Prædikant, Mester Henrik (Buscoducensis), til Voer Kloster, for at han skulde „oversee” alle de Böger, som laae der „enten udi Sakristiet eller udi Choret”; „hvis som duelige ere” skulde han indpakke i Tönder og tage med sig til Universitetet i Kjöbenhavn⁶. I Sorö Kloster fandtes endnu henimod 1580 den Codex af Adam af Bremen, som Forstanderen Iver Bertelsen (1572—1580) laante den kjöbenhavnske Professor, Jakob Madsen, og siden Anders Vedel⁷ og hvorefter denne 1579 udgav sin Adami Bremensis Historia ecclesiastica. Det har været nogle Aar senere, at den absalonske Codex af Justinus, som havde tilhört Sorö Kloster, blev funden „in foro scrutario Hafniensi”⁸. Levninger af Sorö Klosters gamle Bibliothek have

¹ At de saakaldte Annales Esromenses, saaledes som de ere udgivne i *Scriptores rer. Dan.* (I, p. 212 sqq.), ere skrevne i Esrom Kloster, hvorom Langebek intet tör afgjøre, synes at fremgaae deraf, at der i samme anføres Dödsaar for flere af Klostrets Velgjörere (Fru Cæcilie, gift med Hr. Absalon Andersen, p. 247; Hr. Absalon Andersen p. 249; Hr. Jon Litle og Fru Cæcilie p. 250). Jfr. forøvrigt Waitz's Afhandling i *Nordalbingische Studien*, 5, S. 1 fgg.

² Tegnelser over alle Lande, Nr. 4, fol. 354 a—55 a. — Samme Dag fik Abbed Jens Simensen (den gamle Abbets Medhjælper) Brev i samme Anledning (fol. 355 a—b).

³ Suhms Nye Samlinger til den danske Hist., 3, S. 302 fgg.

⁴ Kataloget over Jörgen Gyldenstjernes (död 1551) Böger (Dok. til den danske Adels Hist. i det st. kgl. Bibl., Fasc. 25) indeholder omtrent 150 Numre.

⁵ I Börglum Klosters Liberi fandtes (1536) „ij^e (150) bögger” (Topogr. Saml. i Geh.-Arch. u. Börglum). Et Haandskrift fra Börglum Kloster findes i det kongelige Bibliothek i Stockholm (*Hist. Tidsskrift*, 4, S. 160—62).

⁶ Tegn. o. a. L., Nr. 4, fol. 415 a.

⁷ Wegeners Hist. Efterretninger om Anders Sörensen Vedel, S. 97. 105.

⁸ *Scriptores rer. Dan.*, V, p. 456. — Det har været i de sidste Aar af Frederik d. 2dens Regjering, at

maaskee existeret lige til den ulykkelige Brand i Aaret 1813¹. Fra Herritsvad Kloster fik Arild Hvitfeldt den Codex af Ælnoth, som 1602 blev udgiven fra hans Bibliothek², og uden Tvivl ogsaa en Codex, betitlet „Transitus super Genesin” etc., som findes blandt de af Grev Christian Rantzau til Universitets-Bibliotheket skjænkede Haandskrifter³. At der her endnu 1641 fandtes „adskillige gamle Munkebøger”, sees af Kongebrevet af 3die April d. A., ifølge hvilket disse skulde sendes til Universitetet i Kjöbenhavn for at gjennemsees, om der vare nogle deriblandt, som kunde være Universitetet nyttige; de, der ikke duede, skulde leveres paa Tøjhuset⁴. Vestervig Klosters sidste Provst døde allerede 1547. Om dets Bibliothek høres intet før 1570, fra hvilket Aar man har et af Præsten til Vestervig, Hr. Kjeld Lauritsen, den 28de Juni opsat Register over nogle Böger, som Fru Jytte Podebusk, der da havde Klostret, havde laant ham og som vel have tilhørt dette⁵. De vare kun femten i Tallet; men, da der allersidst anföres: „Item iiij gamle böger, som inthet duer”, skulde man dog næsten troe, at det var det hele Bibliothek, han laante. Endnu daarligere saae det allerede tidligere ud i Helnekirke Kloster (Alle Helgens Kloster) udenfor Lund. Den 27de November 1559 udstede Jon Turson og to andre lundske Kanniker et Dokument, ifølge hvilket de vare „tilbedne” af Hr. Magnus Gyldenstjerne⁶ „att offuirsee och forffarrhe, huad Breffue thett waar och huorpaa the lyde”, som Abbed Christiern⁷ havde efterladt ham. Efter at have gjort udförlig Rede for dette tilföje de: „Item samme Daug wore vy ochsaa y Liberiett och ther for ossz funde wy thissze efftherne Böger: Först Summa Angelica, som vor hiell och hollenn, huilchen wy indlagde y ett Skab y Stueffuen. Item en gamill schreffuen Historiibog om Keyseren, som Kucklichu hagde; lagdis och therindtt y samme Skauff. Och herforwdenn wor ther aldriig enn hell Bog, som dugde nogett att lessze eller registrere, vdenn sönnderreffne och forderffuitt allesammen etc.”⁸ Denne maadelige Tilstand skriver sig dog maaskee allerede fra Tiden för Reformationen, eftersom Abbed Christiern i et Brev til Hr. Mogens Gyldenstjerne fra 1559 (Begyndelsen af Aaret) siger om Inventariet, at han aldeles ikke annammede noget saadant (da han blev Abbed)⁹, „andett end waar alting ödelagdt”¹⁰. — Klostrene i Almindelighed angaaer

Dr. Hans Olufsen Slangerup ifølge hans egen Paaskrift forærede Kongens Secretair, Absalon Juel, denne Codex. Den var funden „ante paucos annos”.

¹ Den Kopibog, indeholdende Breve og Privilegier, som Historiographen Niels Krag 1594 tog til sig (*Scriptores rer. Dan.*, IV, p. 560), har vel egentlig ikke hört til Bibliotheket.

² Lyschanders Danske Kongers Slægtbog, Dedic. p. XIV.

³ Paa det forreste Blad staaer: „Sanctæ Mariæ Herivadensis”. Se forövrigt næste Side Note 2.

⁴ Suhms Nye Saml. til den danske Hist., 2, S. 187.

⁵ Geh.-Archivet. Danske Saml. u. Nr. 377; jfr. Danske Atlas, 5, S. 508—9.

⁶ Hr. Mogens Gyldenstjerne var d. 9de December 1558 bleven forlenet med Helnekirke Kloster.

⁷ Han hed Christiern Sörensén.

⁸ Samtidig Kopi i Geh.-Archivet i Saml. Gamle svenske Jordeböger u. Nr. 47.

⁹ D. 7de September 1533 kalder han sig udvalgt Abbed (Geh.-Arch. Reg. 53, 7de Pakke, Nr. 9).

¹⁰ Dok. til den danske Adels Hist. i det st. kgl. Bibl., Fasc. 25.

et den 8de September 1537 udstedt Kongebrev om at lade Böger følge til det Bibliothek, som Kongen agtede at oprette i Kjöbenhavn¹, og ligeledes et den 19de December 1555 udstedt Kongebrev til Historiographen Hans Svaning, hvilket begynder saaledes: „Vider, at her er nogle udi Riget, som agte at lade udgaae nogle Böger, og, hvor man lader forfare udi Klostrene eller andensteds efter Exemplaria, da sigede, at I tilforn haver annammet dennem”². Senere har især Arild Hvitfeldt erhvervet Haandskrifter fra Klostrenes og Kapitlernes Bibliotheker³. — Esrom Kloster ophørte at existere som saadant 1559, i hvilket Aars Efteraar den gamle Abbed, Hr. Peder Ingemarsen, blev skikket til Sorö Kloster for der at have sit fremtidige Livsophold og tre endnu tilbageværende Munke samt flere andre Personer ligeledes sendtes til forskjellige Klostre⁴. Dengang har Klosters Bibliothek vel endnu været ved Magt; men i en senere Tid er det maaskee mest blevet overladt til sig selv.

¹ Kirkehistoriske Samlinger, 2, S. 422.

² Tegn. o. a. L., Nr. 4, fol. 607 b. — I det 1579 (d. 24de Februar) til samme udstedte Kongebrev tales blot om „gamle Dokumenter”, som han skulde have samlet og af hvilke han skulde have bekommet en stor Part den Tid han med Kong Christian d. 3dies Brev „er omdragen her udi Riget til Klostrene og andensteds sligt at opsöge” (Jydske Tegn., Nr. 2, fol. 20 a—b).

³ Jfr. foregaaende Side. — Som bekjendt, skjænkede Grev Christian Rantzau 1731 endel vigtige Haandskrifter til Universitets-Bibliotheket. Om et af disse, det nestvedske Calendarium eller Necrologium, vides, at det har tilhört Hr. Christopher Ulfeldt, hvis Sönnesöns, den yngre Christopher Ulfeldts, Enke og tillige Arving (hun overlevede nemlig hans eneste efterladte Barn) var i sit andet Ægteskab Moder til Grev Rantzau (jfr. *Scriptores rer. Dan.*, IV, p. 286); men Hr. Christopher Ulfeldt var igjen Arild Hvitfeldts Söstersön (hans Moder, Fru Beate Hvitfeldt, var sammes eneste Arving som den eneste efterlevende af hans Söskende) og dennes Navn staaer foran i den ligeledes af Grev Rantzau skjænkede *Codex Esromensis*. Man kan vel saaledes antage, at alle eller de fleste af de af Grev Rantzau til Universitets-Bibliotheket skjænkede Haandskrifter stamme fra Hvitfeldt? — Hvitfeldt beretter i Fortalen til Udg. af Anders Sunesens latinske Oversættelse af Skaanske Lov, hvorledes han havde efterseet offentlige og private Bibliotheker. Jfr. Dedicationen foran 2den Part af hans *Danmarks Krönike*.

⁴ Tegn. o. a. L., Nr. 6, fol. 145 b—46 a. — Kong Frederik d. 2dens Breve derom ere udstedte i Esrom Kloster d. 7de October 1559.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

rege Inuardo alia Karulo gothye p̄fec
orta fuāt crebra nobilitatis d̄centiōe
antes: almos martoz soluc̄ d̄uctus
uenit ut harald. ⁊ frotho rei familiaris
etate d̄uulsa d̄munē p̄nentes suppel
ilem plus muliebris uxerurgis q̄m
e caritatis officijs indulgēt. S ⁊ f̄
f̄xis caritate defōmē se f̄ d̄reptūq̄ s̄
uidicans: a q̄dam familiarū occulte
n̄fici iubz. q̄ que etate uincēt: ab eo
tute supari uidet. Q̄ pacto nescelus
cio p̄dētur. insidiar̄z minustm. tacite ē
indū curauit. Post h̄ ut innocentiē s̄
pareret. notāq̄ scelis euitaret: q̄snā
i casus in opina ḡmanū clade sustulit
inuestigari p̄cepit. S̄ neq̄ tot artibz
potuit. q̄ m̄n̄ tacita vulgi notaret o
io. A quo postmodū karolus q̄s haraldū
p̄s̄z rogatus dissimulant̄ ab eo noteteri
stionē agi respondit. Q̄ dicto mortis ca
i. q̄cūit frothonē exp̄obratū s̄ latenter
fictidū uindicante. Post h̄ haldanus et
ald. haraldi filij. exsigne karoli filia sus
l. cū ad neē a pat̄o quererent: ab eoz tu
bz callidior seruandoz pupilloz id̄ exco
ta ē. Nam t̄ncos lupoz unguēs sub cel
annectentes cōt̄guū penatibz suis lūta:
s̄amq̄ nuibz humū crebris decursibz ex
te cepunt ferri in cessus sp̄em p̄bitur.

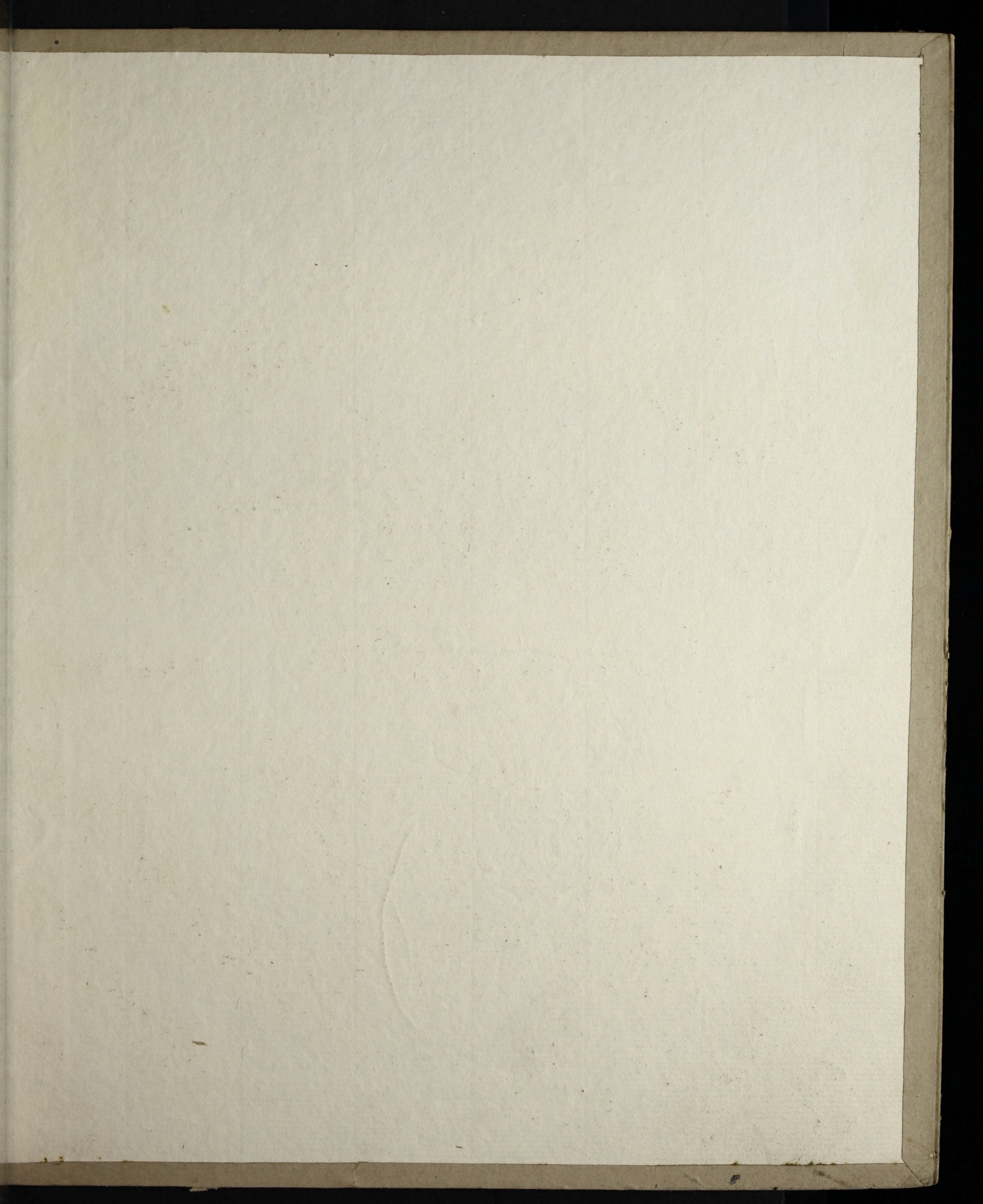
del
am
Flec
edu
rei
Q̄ cū
latu
ueni
imp
by an
mun
grā a
subin
fuga
uis.
P̄. Sta
rege
h̄ reg
popt
q̄ det
centes
pupi
se du
tas lo
boz
pata
sta pi
b̄ mu
cū d̄
nem

us offm̄ pegisse. eosq̄ regende
minus censuisse nōibz assebat.
uilitata cæminū uolentia.
gestos. incartis obuitibz admo
itēt. ne tā hoz tendē uactiōis
ut ⁊ gremiū ei accepti a tutori
illioe p̄fundūt. Que recepto
quina morbi simulatione. par
d̄quentibz minists̄ cām tam
s̄ ⁊ m̄scrutabile filioz haraldi
memorabat: quoz eximia
simos cæminū tēparet effec
ulo d̄tenta b̄nficio: maī a
ari p̄miū passa nō est. Post
nā ac pupilloz opinionem:
mōe expt̄ ⁊ i ^{firmam} uis
ubi a frothone capt̄: adole
todia p̄secutū: p̄catq̄ regē
ante p̄uauerat p̄scat: nec
aricidio obiectare felicitā
at. Quo d̄co. se uiciā ei m̄tu
pollicitū ē. si quid ab eis in
atur. se regi i d̄icia delatū.
uoluntate parte: metuli
nos i colunitate fecit. Q̄
andīā penuissent: ultio
uicis exeq̄ iussi: n̄ se ac pa
uce potuit uocetunt

uident. Quibus prima nocte idem
et dignas, partibus penas
Quippe regina adom: regina n
lapideo obruere egestu. Igitur
penatibus applicato: frothoi
li dudum specus angustas
cunctos recessus obrepe
Albi cum clausus deli testat: u
fumo singularis interit
Frepto frothone
mos aut annos p
haraldo in regna
funchore edas. h
eque funtomas insulas qd a
plexu sinolus aquae nueli
pitaris ppar mirus. Ioid
hic nauigys ac uallo emctis
tinum dedit. Post h fuerit
eig: regre bello elumpit. Sing
heric. patu u su frothonis
postmodu excepis: p q pug
nu hebetandi carmibus fa p
erime magnitudis claua
nodo tunctionis uibus ad ap
ac prestigys uires: ligneo
tu: Seniq: cu certis a spic
bita pminer. It aexrim
cutul: obrupto galea

hucant

adulatione exposita uideans. Ite erici mi
penatibus suis occupandi. Haldani cupidit
mientes. ita uideendi offa spoliant: ut
qd edes nec pspetu rape. necris possent
gys idagare. Ad eo luminu usum nubil
quida erit ob uiderat. Qui haldanus
uirtu adept: ad cito thozone a specton
genu pugille erito bellu denunciat. Qu
pouctis eduiso copys militu numero p
re elpriet: occultata agminis pte itery
qs ue fructes delit h cepit: hostem p
noza semite copendia gntient fidys af
cui: Qd puides erit explorata pgo fac
re. secessu intendu putant: ne pposito
tante hostiu dot int pruptos monu
get anfract. It apd euasse ard us mo
ugris uingq de epta: mutus uirtib p
na deserit. Itq haldani inclinata lior: ac
aspicant: frequente sagris uipe. cu thoz
scendit. inq eritas moles subiectu h
inuoluit. Qru pondz rruina: acie mo
duo astructura pprestat. De euenit ut u
ria q armis amiserat. cautibus recupat
Ob cui fci uirtute: biargymmi cognom
accept. Qu uocabulu exmonitu effecti
nuncupatione compactu uidet. It ap
sueones tantu hri cept ut magni tha
li existimat: dimmis a pto honozibz
nate: ac mualia dicit: ita am

MDCCLV.